

Jaunajam izdevumam

"Apgaismības dialektika" tika publicēta 1947. gadā Amsterdamā, izdevniecībā Querido. Šī grāmata, kas apritē nonāca tikai pakāpeniski, jau labu laiku vairs netiek izdota. Atkārtoti izdodot šo darbu pēc vairāk nekā divdesmit gadiem, mūs vada ne tikai daudzie lūgumi, bet arī pārliecība, ka daudzas tajā paustās idejas joprojām ir aktuālas un ir būtiski ietekmējušas mūsu turpmākos teorētiskos meklējumus. Nepiederošajiem būs grūti aptvert, cik lielā mērā mēs abi esam atbildīgi par ikvienu teikumu. Ievērojamas daļas mēs diktējām kopīgi; spriedze starp mūsu intelektuālajiem temperamentiem — kas saplūda "Dialektikā" — ir šī darba dzīvības avots.

Mēs nepieķeramies nemainīgā veidā visam, kas grāmatā pausts. Tas nebūtu savienojams ar teoriju, kas patiesībai piedēvē laicīgu kodolu, nevis uzlūko to kā kaut ko nemainīgu, kas stāv pretstatā vēsturiskajai virzībai. Grāmata tika sarakstīta brīdī, kad nacionālsociālistiskā terora gals jau bija saskatāms. Tomēr vairākās vietās tās formulējumi vairs neatbilst mūsdienų realitātei. Neraugoties uz to, mēs pat toreiz neuzskatījām pāreju uz "administrēto pasauli" par pārāk nekaitīgu.

Šajā laikmetā, kad politika sašķēlusies milzīgos blokos — blokos, kas objektīvi virzās uz savstarpēju sadursmi —, šausmas ir saglabājušās. Konflikti trešajā pasaulē un totalitārisma atdzimšana nav tikai nejauši vēsturiski notikumi — tāpat kā agrāko laiku fašisms tāds nebija (vismaz ne raugoties no "dialektikas" viedokļa). Kritiskā domāšana, kas neapstājas pat progresa gājiena priekšā, mūsdienās pieprasa mums iestāties par brīvības paliekām un tieksmi pēc patiesas cilvēcības — pat tad, ja tās šķiet bezspēcīgas vēstures varenā vērīena priekšā.

Grāmatā iezīmētā tendence uz totālu integrāciju ir tikusi pārtraukta, nevis apturēta; tā draud īstenoties diktatūru un karu ceļā. Prognoze par līdzgaitniecisko Apgaismības pārtapšanu pozitīvismā — mītā par "to, kas ir" — un, visbeidzot, par saprāta pielīdzināšanu naidīgumam pret prātu, ir guvusi pārliecinošu apstiprinājumu. Mūsu vēstures izpratne neuzskata sevi par brīvu no šī procesa, tomēr tā nepievēršas informācijai pozitīvisma garā. Būdamā filozofijas kritika, tā necenšas atteikties no filozofijas.

Mēs atgriezāmies Vācijā no Amerikas — kur šī grāmata tika sarakstīta —, būdami pārliecināti, ka šeit varam sasniegt vairāk gan teorētiski, gan praktiski nekā jebkur citur. Kopā ar Frīdrihu Polloku — kuram šī grāmata tiek veltīta tagad, viņa 75. dzimšanas dienā, tāpat kā tā tika veltīta viņa 50. dzimšanas dienā, — mēs atjaunojām Sociālo pētījumu institūtu ar mērķi tālāk attīstīt koncepciju, kas formulēta darbā "Dialektika". Grieta Adorno mums vislabākajā nozīmē palīdzēja gan mūsu teorijas tālākajā izstrādē, gan turpmākajā kopīgajā darbā, tāpat kā viņa to bija darījusi grāmatas sākotnējās versijas tapšanas laikā.

Mēs esam bijuši daudz atturīgāki attiecībā uz izmaiņām, nekā tas ierasts, izdodot no jauna pirms vairākām desmitgadēm sarakstītas grāmatas. Mēs nevēlējāmies pārveidot jau uzrakstīto — pat ne tos fragmentus, kas bija acīmredzami nepilnīgi; pilnīga teksta aktualizēšana jebkurā gadījumā būtu līdzvērtīga jaunas grāmatas sarakstīšanai. Savos vēlākajos darbos esam arī pauduši uzskatu, ka mūsdienās vissvarīgākais ir saglabāt, paplašināt un attīstīt brīvību, nevis — lai cik netieši tas arī notiktu — paātrināt virzību uz "pārvaldītu pasauli". Būtībā esam aprobežojušies vien ar drukas kļūdu un tamlīdzīgu nepilnību labošanu. Šāda atturība padara grāmatu par vēsturisku liecību; ceram, ka vienlaikus tā ir kas vairāk.

Frankfurte pie Mainas, 1969. gada aprīlis

Makss Horkheimers, Teodors V. Adorno